

חדשות מהגן הבוטני האוניברסיטאי בגבעת רם, ירושלים

אורי פרגמן-ספיר fragman@botanic.co.il

5.11.2017

עוד שנה חלפה בגן ואנו בעיצומה של עונת הזריעות לקראת השנה הבאה. במשתלת הגן אנו מנסים להנביט צמחים "סרבנים" ומצליחים בחלק מהמקרים. את כל המידע אנו שומרים במאגר המידע של הגן ומחלקים פרוטוקולים לכל דורש. למי שעוד לא מכיר, אתר מאגר המידע שלנו באינטרנט הוא [/https://jbg.gardenexplorer.org](https://jbg.gardenexplorer.org). באתר זה תוכלו לחפש כל צמח לפי שם מדעי, או עברי או אנגלי ולקבל אינפורמציה בסיסית על הצמח ומיקומו בגן הבוטני.

כדאי לבקר במשתלת הגן וסביבתה, הם כלולים במסלול המבקרים בגן ושם תוכלו לראות את הצמחים בשלבי גדילה שונים וגם אוספי צמחים השתולים במיכלים. אל תפספסו את פינת צמחי החודש, שם פורחים צמחים מיוחדים שחלקם אינו שתול בשטחי הגן הבוטני.

נבט של **ערער גלעיני** שנבט לאחר שנתיים וחצי. צילם: אורי פרגמן-ספיר ©
להגדלה - לחצו על התמונה

הפתעת השנה במשתלה שלנו היתה הנביטה של זרעי **ערער גלעיני** *Juniperus drupacea*. הצמח מוכר כקשה עד בלתי אפשרי להנבטה, כמו מיני ערער אחרים. את הזרעים שמה מאיה אבוטבול, מנהלת המשתלה, בתערובת לחה בקופסת פלסטיק בדצמבר 2015 והכניסה אותם לטיפול קור של 6 חודשים. לאחר מכן הזרעים עברו לטיפול חום של 6 חודשים, וכך חוזר חלילה עד שבחודש יוני השנה (אחרי שנתיים וחצי!) נבטו 7

נבטים של העץ הנדיר מהחרמון. מרתק לראות כמה נביטת הזרעים קשה וכמה הזרעים חיוניים לאחר שנים. נראה כי גם בטבע ארועי הנביטה של ערער גלעיני מאד נדירים, היות ולא ראינו בטיולנו בחרמון נבטים, למרות אלפי האצטרובלים הנופלים לקרקע מתחת לכל עץ נקבי. אנחנו ננסה פרוטוקול הנבטה זה גם להנבטת זרעי ערער אדום, צמח נוסף בו אנו מעוניינים בגן.

אוסף הגיאופיטים של הגן נמצא רובו בדליים מכמה סיבות: הדורבנים הרבים בגן עושים שמות בגיאופיטים אותם אנו שותלים ובדליים נוח לנו לעקוב אחר הפנולוגיה של הצמחים, לתעדם בצילומים ולאסוף מהם זרעים. למעשה, כל דלי הוא מעין מלון "5 כוכבים" לגיאופיט, אין לצמח תחרות עם צמחים אחרים (כפי שקורה בטבע ולעיתים גם בגינות) ומעבר לזה אנו משקים בהפסקות הגשמים ועד למאי ובכך ממקסמים את העונה בה העלים מטמיעים וממלאים את הבצלים והפקעות. בתנאים אלו הצמחים משגשגים, גדלים מאד, יש ריבוי אל-מיני רב של בצלים ופקעות והרבה פרחים, פירות וזרעים. כשיש לנו כמות יפה של פרטים מצמח אותו אנו רוצים לשתול, נכין לו בורות שתילה ונכסה את הבצלים השתולים ברשת מתכת או בסלעים גדולים נגד הדורבנים. בסוף אפריל השנה הגיחו מהקרקע בדליים הפירות של מיני האחילוף. זו היתה הזדמנות להביט בהם ולתעד אותם בצילומים. לצערנו לא ניתן לשתול את מיני האחילוף בשטח הגן, הדורבנים אוהבים אותם במיוחד והריבוי שלהם איטי. בטבע קשה למצוא את פירות האחילוף, המתפתחים ועולים מעל לפני הקרקע בתוך עשביה מפותחת של צמחים עשבוניים אחרים באביב.

מימין - פירות של אחילוף צר-עלים *Biarum angustatum*; משמאל - פירות של אחילוף החורן *Biarum auraniticum*
 צילם: אורי פרגמן-ספיר ©

גביע של לשון-שור נגבית ובו פרודה.

צילם: אורי פרגמן-ספיר ©

לפני שנה וחצי קיבלנו 2 צמחים של **לשון-שור נגבית** *Hormuzakia negevensis* אשר רובו על ידי סימה כגן ממרכז וולקני כחלק ממיזם עם בנק הגנים ורשות הטבע והגנים. הצמחים שנשתלו בדליים עם טפטפות שגשגו, ולמעשה הם פורחים כל השנה ואף ייצרו פרודות עם זרעים. סם פגרט, מלגאי גינון מאנדליה, הצלוח לרבות את צמחי לשון-שור מקטעי שורש (ייחורי שורש), מהם ייצר צמחים חדשים. חלק מצמחים אלו נשתלו בחלקת הצמחים הנדירים בגן וחלקם נשתלו בדליים. יש חשיבות גדולה לשימור צמחי זה מחוץ לאתרו (Ex Situ), היות והוא מוכר בכל העולם מניתר אחד בשולי חולות מישור ימין ושם אוכלוסייתו הידלדלה.

פריחת שיכרון לבן נמשכת כל הקיץ
בהשקיית טפטפות. צילם: אורי פרגמן-

ספיר ©

שיכרון לבן *Hyoscyamus albus* הוא צמח נדיר בארץ בעל אתרים מועטים ומבודדים (עכו, בית ג'אן), לפני כמה שנים מצא נסים פרימו את הצמח גם בנבי סמואל מצפון ירושלים. בשל היותו צמח כתלים, הוחלט לרבותו בגן הבוטני ולהחזיר שתילים שלו לגן הלאומי נבי סמואל וגם לשתלם בגן הבוטני. הזרעים נבטו בקלות רבה ותחת משטר השקייה פורחים כמעט כל העונה החמה ומייצרים אלפי זרעים רבים. השנה נפזרם גם מחוץ לגן בעמק הצבאים וגם בגינות לשימור צמחים בבתי ספר בעין כרם ובחוות הנוער הציוני. בבתי הספר המשתתפים במיזמים לשמירה על צמחים נדירים, התלמידים נחשפים לנושא ומגדלים את הצמחים בעצמם. כך הם עוקבים אחר מעגל החיים של הצמח וגם משתתפים בשימורו.

בשנה שעברה היו לנו זרעים בודדים של **פעמונית הצלצל** *Campanula cymbalaria*, צמח נדיר מאד של החרמון הגבוה, הגדל בארץ רק במצוק מצפה שלגים, רק זרע אחד נבט. לשמחתנו הוא התפתח לצמח גדול ומרשים ומלא בפרחים באפריל. אולם צמח גדול וחיוני אינו ערובה להצלחה. הצמח כולו קרס ומת לאחר הפריחה ללא סיבה נראית לעין. ננסה שוב בשנה הבאה, אולי אז נצליח יותר.

צלען הגליל *Gonocytisus pterocladus* שזרענו לפני 4 שנים גדל היטב ופרח בשטח הגן לראשונה השנה. הפריחה היתה מרשימה וחלק ניכר מהפרחים חנטו תרמילים ובהם זרעים. לדעתנו זה צמח פוטנציאלי לגינות ים-תיכוניות חסכוניות במים הפורח בתחילת הקיץ (יוני).

מימין - פעמונית הצלצל משגשגת בעציץ
משמאל - תרמיל נפתח של צלען הגליל
צילם: אורי פרגמן-ספיר ©

מעריב משתלשל, נשאר ירוק כל השנה
בהשקיית טפטפות. צילם: אורי פרגמן-
ספיר ©

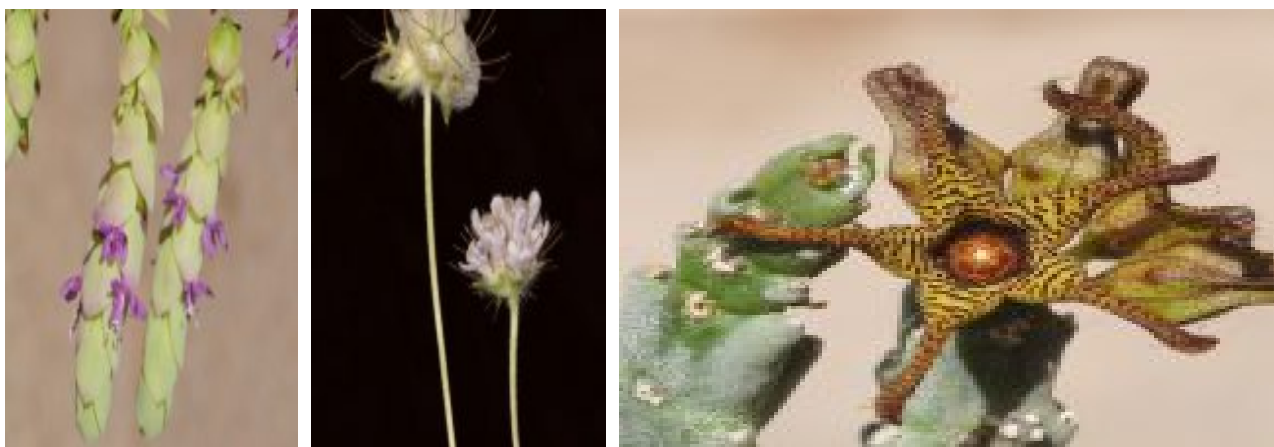
שני שתילים של **מעריב משתלשל** *Hesperis pendula* קיבלנו בשנה שעברה מאילן טל (המנהל את גן איריס לצמחי ארץ-ישראל בכפר יהושע). הצמחים נקלטו היטב ופרחו בחודשי מאי-יוני. מעניין שהם נותרו ירוקים כל הקיץ תחת השקיית טפטפות בערוגה. נראה בשנה הבאה כיצד ישרדו. **מעריב משתלשל** הוא צמח נדיר מאד של שמורת הר מירון ונמצא גם בחגורת החורש הים-תיכוני בחרמון. הוא אינו נכלל משום מה ברשימת הצמחים האדומים של ישראל, אולם הוא מוכר מאתרים ספורים ביותר ונמצא בשמורת המירון בסכנת הצללה של חורש האלונים, בסכנת רמיסה של בקר ובסכנת מדריסה של מטיילים. בחישוב מספר אדום הוא מקבל ערך 5 בנדירות, 2 בפגיעות ו-1 בפריפריאליות, כלומר מספר אדום שהוא 4.2 (מעל לסף התחתון לצמח אדום). לדעתנו יש חשיבות גדולה לשימור של מין זה.

ומעבר לגבולות הארץ נציין שלושה צמחים :
השנה הצלחנו בהפרחת **אצבוע מגובשש** *Caralluma tuberculata*, צמח מדברי נדיר

מדרום ירדן, הנפוץ משם ומזרחה עד הודו ופקיסטן. הצמח גדל במיכלים באוסף הסוקולנטים במשתלת הגן. סוקולנטים כמו האצבוע לעיתים קשים לגידול במשתלה גדולה ובה מאות מיני צמחים בעלי דרישות מים שונות. במצב כזה הסוקולנטים לעיתים נרקבים מעודף השקיה. כדאי לשתלם בתערובת מאד מנוקזת (לפחות 50% טוף) ולהשקותם השקיה אחת לשבוע ולא יותר.

תגית סיני *Lomelosia olivieri* היא צמח אירנו-טורני רחב-תפוצה, באזורנו היא נדירה מאד ומוגבלת לרכסי הרים גבוהים במדבר. לצמח עוקצים נימיים ארוכים ובראשם תפרחות בהירות צנועות. הכרנו את **תגית סיני** מדרום סיני וב-2016 מצאנו אותה בג'בל אום א-דמי בדרום ירדן ברום של 1450 מ', צמח חדש למדינת ירדן! זרעי **תגית סיני** נזרעו אצלנו בסתיו 2016 ומהם התפתחו צמחים שפרחו כל הקיץ. גידלנו כחמישה צמחים בדלי אחד והם ייצרו מאות רבות של זרעים, חופן זרעים נשלח השנה גם לגן הבוטני המלכותי שבירדן, בו מגדלים את צמחי ירדן בדגש לצמחים נדירים.

ולא זנחנו את צמחי לבנון, השנה הנבטנו והפרחנו את **אזובית הלבנון** *Origanum libanoticum* מהרי הלבנון, זהו צמח רב-שנתי בעל פריחה קייצית יפהפיה. הצמח אינו זקוף וגבעוליו משתלשלים ובקצותם התפרחות.

מימין - אצבוע מובשש; במרכז - תגית סיני; משמאל - אזובית הלבנון. צילם: אורי פרגמן-ספיר ©
להגדלה - לחצו על התמונות

בוצין שונה-עלים. צילום:

אורי פרגמן-ספיר ©

אנו מאמינים בגידול של צמחי בר, גם כדי להציגם בפני המבקרים בגן הבוטני, גם לשמרם וגם כדי לתרבת חלק מהם כצמחי נוי. צמחי בר רבים מתאים לגינה בת-קיימא, כזו הדורשת מעט עבודה ומעט השקיה. אולם רבים מהם לא מוכרים ורבים מהם לא נוסו בתנאי גינה. בשנים האחרונות גילינו כמה וכמה צמחי בר מתאימים לגינון. את הזרעים שלהם אנו מפיצים בגינות, משתלות והם זמינים גם בחנות הגן הבוטני. אחד מהם הוא **בוצין שונה-עלים** *Verbascum agrimoniifolium*, צמח רב-שנתי של מעונות לחים, המשגשג בגינה מושקית ופורח חודשים ארוכים ובשניים-שלושה גלים בשנה.

את כל העבודה הבוטנית-גננית הזו מבצעים אנשים רבים בגן. מתנדבות חדר הזרעים מנקות את הזרעים ושולחות אותם ליחידות הגן או לגנים אחרים בארץ ובעולם, עובדי המשתלה ומלגאי גינון מחו"ל זורעים ומגדלים את הצמחים וצוות הגננים שותל ומגדל את הצמחים בשטח הגן. כל יחידות הגן מלוות במתנדבים שבלעדיהם לא היינו מסיימים את המשימות הללו. מי שרוצה להתנדב בגן או מכיר מישהו המתאים להתנדבות כזו מוזמן ליצור קשר עם אגודת ידידי הגן הבוטני בטלפון 02-6480049 בשעות 9:00-13:00 או באימייל

friends@botanic.co.il

הנכם מוזמנים לבקר אותנו בגן. מידע נוסף על הגן והפעילויות שבו תוכלו למצוא באתר הגן

www.botanic.co.il

=====

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©
ציטוט: כתב-עת "כלנית" מספר